CORNEL VÎLCU

DE LA SEMNIFICAT LA DESIGNAT. EXCURS DESPRE *LOGOS SEMANTIKOS*

Lingvistica – ştiinţă a culturii

O înţelegere judicioasă a lingvisticii integrale în sistematicitatea ei nu poate surveni decât după asumarea prealabilă a unor *răsturnări* ale modului nostru obişnuit, naiv (sau, eventual, moştenit de la o tradiţie în sens larg prekantiană) de a înţelege poziţia, rolul limbajului în ansamblul vieţii umane şi în relaţia acesteia cu lumea[1]. Mai mult decât atât: o atare înţelegere rămâne cu desăvârşire interzisă oricărui lingvist care vede ştiinţa noastră drept o ştiinţă *empirică*, o ştiinţă capabilă să examineze/expliciteze/clasifice *fapte* nude, în absenţa oricărei presupoziţii teoretice. Lingvistica – şi aici avem un postulat fundamental fără de acceptarea căruia nici un rând din opera lui Eugeniu Coşeriu nu poate fi corect descifrat – nu este şi nu poate fi o ştiinţă a naturii, ca fizica, nici una axiomatică, de tipul matematicii sau logicii formale, ci este şi trebuie edificată în continuare ca o *ştiinţă a omului sau a culturii*[2]. Aceasta, tocmai fiindcă sarcina care, o dată îndeplinită, legitimează ştiinţificitatea unui discurs, este adecvarea lui la obiect[3]. Or, obiectul ştiinţei noastre, limbajul, nu este nici un pur 'dat' material, în raport cu care orice descriere, formalizare, clasificare să prezinte un grad remarcat de inadecvare[4], şi

---

[1] Acesta este sensul în care Mircea Borcilă (2001, p. 5) afirmă că faptul că exegeza coşeriană, mai ales cea anterioară anilor '80, „a propus abordări, pe căi diferite, ale diverselor aspecte sau secvenţe ale acestei opere, fără a pătrunde, în acelaşi timp, până la însuşi *nucleul ei conceptual* sau, cu o celebră sintagmă hermeneutică, până în 'centrul [ei] solar', care face din ansamblul scrierilor lingvistice ale savantului de la Tübingen un întreg sistematic şi profund unitar".

[2] Coşeriu, 1973/2000, p. 80.

[3] Coşeriu, 1992, p. 11.

[4] „[…] relativ la obiectele naturale nu avem o cunoaştere sigură, ele nefiind create de subiectul uman şi aflându-se, în esenţa lor, în afara conştiinţei umane" – atrage atenţia, comentând trihotomia coşeriană a obiectelor şi ştiinţelor adecvate lor, Emma Tămâianu (p. 17). A se vedea, în acest sens, şi convingerea fenomenologiei, încă de la începutul ei husserlian, că, datorită caracterului *orizontic* al oricărei experienţe empirice, descrierea obiectului constituit într-o 'transcendenţă de imanenţă intenţională' (Husserl, 1931/1994, p. 57) devine o sarcină infinită (Husserl, 1913/1950, p. 20). Ceea ce se întâmplă, mai degrabă, în relaţia noastră cu obiectele 'externe' nu e o continuă adecvare a reprezentării la datele în fapt mereu schimbătoare pe care ni le oferă percepţia, ci, invers, o 'pozitare' a unui pol de identitate (a ceea ce în articolul nostru de faţă va fi numit, în spirit coşerian, *designat*), urmată de eventuale sinteze de confirmare. Rămâne de examinat – aici stă o miză de adâncime a prezentei noastre lucrări – dacă fiinţa umană gândeşte cu adevărat vreodată asupra unor obiecte 'pur' empirice (teza naivă

DACOROMANIA, serie nouă, VII – VIII, 2002 – 2003, Cluj-Napoca, p. 141-157

nici un fapt de pură construcţie mentală, fără corespondent 'real' în domeniul 'hyletic'[5]. Atunci când doreşte să definească obiectele culturale, Coşeriu face apel, preferenţial, la două modalităţi de abordare:

Autonomia limbajului a fost afirmată – şi, într-un sens, demonstrată – de Giambattista Vico, în mai multe locuri, dar mai ales în *Scienza nuova secunda* […]. „Ştiinţa nouă" este la Vico ştiinţa sau ştiinţele culturii, pe care el le concepe pe baza distincţiei între trei feluri de obiecte[6] […], şi anume:

1. O*biecte numai formale*, asupra cărora avem o siguranţă, în perceperea lor domnind certitudinea, însă care nu au fiinţă în afara cunoaşterii noastre. Ca forme pure, acestea nu au adevărul lor propriu, ele neaflându-se altundeva în afara conştiinţei noastre. Când desenez un pătrat, de exemplu, eu fac un act cultural, căci vreau ca să-l dau altora ca exemplu pentru o anumită formă;

2. *Obiecte naturale*, care se prezintă în lume cu substanţa lor; aceste obiecte au adevărul lor pe care-l putem constata, dar cu privire la care nu avem siguranţă, nu deţinem nimic *certum*, fiindcă nu le facem noi, nu ştim cu ce intenţii au fost făcute. Când le interpretăm ca fiind făcute de cineva, nu mai facem ştiinţă, ci facem mitologie. Mitologia este interpretarea naturii ca şi cum ar fi cultură şi este ea însăşi o formă a culturii;

3. *Obiecte culturale*, care sunt obiecte formale, în sensul că le facem noi; ele se află în conştiinţa noastră, dar le şi construim în lume, dându-le o substanţă, asemenea aceleia a obiectelor naturale. Acestea sunt însă obiecte la care substanţa este aleasă, determinată de formă până în cele mai mici amănunte […]. Adevărul şi siguranţa (*verum et certum*) coincid, fiindcă aceste obiecte culturale le facem noi, atribuindu-le noi un adevăr care este al lor; şi mai ştim şi care este intenţia noastră. Aceste trăsături se aplică, după Vico, şi la limbaj, căci şi limbajul este operă, faptă creatoare. Prin aceasta limbajul îşi dobândeşte autonomia sa. El poate fi utilizat pentru a comunica, pentru a vorbi despre lucruri, dar este el însuşi o creaţie, o operă, un mod de a cunoaşte; este un mod de cunoaştere intuitivă, de cunoaştere a universalului în faptul individual. Ca operă individuală, un cuvânt conţine universalul (Coşeriu, 1994, p. 23).

Obiectele naturale aparţin lumii 'necesităţii', care e dominată de 'cauze' care produc anumite 'efecte', şi unde, prin urmare, constatarea a ceea ce se întâmplă în mod regulat, în anumite condiţii, reprezintă o 'lege naturală' sau o lege de necesitate empirică. Obiectele culturale, în schimb, aparţin lumii specific umane a libertăţii – activităţilor şi creaţiilor libere ale omului –, unde faptele create nu sunt

---

specifică 'atitudinii naturale', aşa cum o descrie acelaşi Husserl, 1935/1993, p. 204-205) sau rămâne mereu 'prizoniera' propriei sale intenţionalităţi constitutive (teza fenomenologiei, pe care o considerăm a fi şi teza subiacentă înţelegerii *integraliste* a actului lingvistic).

[5] Deci unul care ar cădea, în definitiv, sub incidenţa celebrului adagiu kantian: „Conceptele fără intuiţii sunt goale". Înzestrarea noastră intelectuală, ca şi capacitatea de sinteză sub categorii pe care ea o asigură, sunt, dacă putem spune astfel, inutile – lipsite de orice teritoriu de exercitare – câtă vreme în sensibilitate nu ne sunt „date" obiecte (vezi şi Kant, p. 71, 96).

[6] Eugen Munteanu (p. 75) semnalează sorgintea aristotelică a acestei trihotomii.

determinate de cauze, ci se produc în vederea unei finalităţi şi, ca realizări obţinute – dacă nu este vorba de 'instrumente' care au şi o finalitate exterioară –, coincid cu finalitatea lor; astfel, finalitatea *Iliadei* este *Iliada* însăşi (Coşeriu, 1973/2000, p. 50-51).

Nu trebuie să uităm, însă, atunci când interpretăm afirmaţiile pe care tocmai le-am citat, că relaţia limbajului cu 'restul' ansamblului obiectelor culturale nu este o relaţie de simplă apartenenţă, ci este una fundaţională: limbajul reprezintă *principiul şi baza primară* a culturii[7]. Activitatea de producere/ receptare a lumii culturii (deci orientarea liberă de determinări cauzale, finalistă a vieţii omului ca „animal simbolic"[8]) este absolut imposibilă fără un fond istoric de semanticitate[9] pe care tocmai limbajul – înţeles aici ca *dynamis*[10] – îl conferă individului. O creaţie *ex nihilo*, o creaţie absolut liberă de înrădăcinări în solul semnificativ al locului/epocii[11] ar fi cu desăvârşire ininteligibilă[12], de aceea trebuie admis, aşa cum o arăta şi Wilhelm von Humboldt, că avem de-a face, în limbaj ca şi în cultură, mai degrabă cu o activitate transformatoare decât cu una creativă în sensul maximal al termenului[13].

În ce constă, însă, determinată mai strict, această semanticitate şi în ce sens am afirmat că înţelegerea ei corectă depinde de săvârşirea unor *răsturnări* în optica

---

[7] Vezi, de ex., Coseriu, 1977, p. 28-30; Coseriu, 1996, p. 102-103.

[8] În sensul precizat în Cassirer, p. 45 – dar cu precizarea obligatorie că, în înţelegerea coşeriană (ce se revendică de la Humboldt), limbajul nu e doar 'una dintre' formele simbolice, unul dintre obiectele culturale, ci obiectul fundamental şi definitoriu pentru a înţelege capacitatea omului de a produce şi de a fi în cultură.

[9] Avem, în fond, aici, de-a face cu o excepţională idee humboldtiană, cea potrivit căreia limbajul este ordonatorul comun al naturii şi libertăţii (cf. Humboldt, 1835, p. 145).

[10] Deci ca ansamblu de entităţi şi procedee pe baza căruia şi plecând de la care individul – dotat cu *energeia* ca o esenţă a sa – creează, în sens primar, acte lingvistice, iar în sens mai larg o lume a culturii mediată (explicit sau implicit) de limbaj. Un paradox asumat, întemeietor pentru lingvistica integrală, devine vizibil aici: *esenţa limbajului* este, în linie humboldtiană, *energeia* – dar aceasta, fiind creativitate individuală, nu poate fi supusă cuantificărilor şi taxinomiilor specifice cunoaşterii ştiinţifice; *obiectul lingvisticii* este limbajul ca *dynamis*, cunoaştere tehnică a vorbitorilor, cu alte cuvinte competenţa lingvistică la nivelul ei cultural, cu tripartiţia inerentă: competenţă idiomatică, elocuţională, expresivă (textual-discursivă) – vezi, de ex., Coseriu, 1988/1992, p. 81.

[11] Ambele înţelese aici mai degrabă în sens spiritual decât geografic şi strict cronologic – deşi, fireşte, nici aspectele apartenenţei la o comunitate umană în sensul empiric al cuvântului nu sunt de neglijat.

[12] Trebuie, totuşi, pomenită aici distincţia pe care Coşeriu o face între creaţia în limbaj şi cea în poezie – i.e. în artă ca domeniu antemergător al culturii: prima aparţine unui subiect 'dotat cu alteritate', mereu atent la gradul de imediat 'împărtăşibil' al creaţiei sale (cf. Coseriu, 1977, p. 31). Cealaltă provine de la un 'subiect absolut' (Coseriu 1977, p. 205-206), care şi-a asumat alteritatea şi produce un act artistic sau o operă ce-şi vor păstra (şi tocmai în aceasta constă valoarea lor perenă) întotdeauna un 'rest' interpretabil, dar imposibil de exprimat exhaustiv în discursul verbal – operând în consecinţă şi o seducţie infinită. Fapt este că nu vom înceta nicicând să încercăm a 'înţelege' opera de artă autentică, tot aşa cum ea nu va înceta nicicând să scape categoriilor noastre.

[13] Humboldt, 1835, p. 184.

noastră obişnuită privitoare la chestiunea însăşi a esenţei/funcţiei esenţiale a limbajului? Clarificarea acestor chestiuni constituie scopul prezentului articol; însă, înainte de a intra în fondul problemei, avem devoie de încă o lămurire preliminară.

Filosofie a limbajului, teorie a limbajului, lingvistică generală; *revoluţia humboldtiană*

În ale sale *Lecţii de lingvistică generală,* Eugeniu Coşeriu, explicitând principiile epistemologiei antipozitiviste (în care lingvistica integrală se înscrie, constituind, chiar, unicul proiect de ştiinţă a limbajului ce-şi propune să aplice în mod consecvent *şi* principiul distincţiei dintre natură şi cultură[14]) stabileşte cu claritate imposibilitatea *de principiu* a unei cunoaşteri ştiinţifice de tip 'pur' empiric (i.e. desfăşurate în absenţa oricăror presupoziţii teoretice):

„Într-o primă formă, principiul antiatomismului implică drept prim corolar distincţia între studiul empiric (descriere şi istorie) şi teorie: teoria se referă la 'ceea ce este universal', în timp ce studiul empiric stabileşte 'ceea ce este general' în faptele cercetate. […] În acelaşi timp, raportul dintre studiul empiric şi teorie se inversează. Se observă că teoria, neputând fi construită după abstractizare şi generalizare, nu poate fi situată «după» studiul empiric, ca rezultat final al acestuia (care poate doar constata 'generalul'), ci, din contră, ea este în mod ideal anterioară unui asemenea studiu. Mai bine zis, se înţelege că teoria se prezită *înainte, în timpul* şi *după* studiul empiric. Înainte, ca fundament prealabil al acestui studiu şi ca motivare explicită sau implicită a identificării şi delimitării faptelor studiate. În timpul studiului, drept cadru în interiorul căruia sunt descrise, interpretate şi ordonate faptele. După, ca teorie îmbogăţită şi/sau modificată graţie aceluiaşi studiu empiric, de exemplu, prin constatarea unor fapte şi aspecte care nu concordă cu postulatele iniţiale. Astfel, […] în practica de cercetare, între teorie şi studiul empiric există un raport dialectic constant […]" (Coşeriu, 1973/2000, p. 40-41).

În ce priveşte statutul operaţional al lingvisticii (generale, descriptive) înseşi, el nu doar că e imposibil de clarificat fără o teorie prealabilă a limbajului – dar chiar şi această teorie e asistată, în constituirea ei, dintr-un palier superior, de presupoziţii ţinând de filosofia limbajului[15]:

---

[14] Cf. Coşeriu, 1973/2000, p. 78-80.

[15] Cu condiţia ca aceasta să fie propriu-zis filosofie a limbajului, discurs despre *quid*-ul *quid*-ului obiectului limbaj, iar nu simplă speculaţie filosofică făcută fără aplecare asupra modurilor esenţiale în care limbajul însuşi se 'dă' – se constituie şi funcţionează: „[…] teoriile limbajului dezvoltate de către nelingvişti (psihologi, logicieni, etnologi, teoreticieni ai literaturii, cercetători în domeniul semioticii etc., chiar şi de filosofi) pot conţine idei şi intuiţii strălucite, însă, cu rare excepţii, ele se dovedesc în ansamblu nesatisfăcătoare, contribuind la difuzarea în cadrul ideologiei curente a unor idei false, a unor abordări unilaterale şi a unor inexacticăţi empirice" (Coşeriu, 1973/2000, p. 43).

„Există […] şi o ştiinţă la alt nivel, o ştiinţă care îşi pune întrebări cu privire la *esenţa esenţei*, la *quid*-ul *quid*-ului. Aceasta este *filosofia*. Deci, după ce s-a stabilit o ştiinţă a generalului, esenţa, modul general de a fi al unui tip de obiecte (modul general de a fi al limbilor) se întreabă şi care este principiul, esenţa, justificarea acestui mod de a fi particular. […] Ajungem astfel la primele principii ale fiecărui mod de a fi. În privinţa limbajului, problema filosofică […] este, deci, problema acelei esenţe a esenţei, care nu poate fi determinată decât prin această *reductio* la principii, la motivarea originară, adică la întrebarea: «De ce există limbajul?», în delimitare faţă de alte tipuri de obiecte care se află în atingere cu limbajul, care prezintă şi ele anumite trăsături comune cu cele ale limbajului. Acestea pot fi: arta, care se prezintă ca expresivitate, asemenea limbajului; activitatea practică, [una] care poate întrebuinţa şi întrebuinţează limbajul ca instrument; sau gândirea raţională, care nu este posibilă fără limbaj” (Coşeriu, 1994, p. 8-9).

Or, întorcându-ne aici la ‘răsturnările’ de viziune fără de care spuneam că lingvistica integrală este ininteligibilă, vom afirma că, în esenţă, *două* nume uriaşe ale istoriei filosofiei limbajului sunt cele cărora Coşeriu le atribuie o influenţă decisivă[16] asupra propriei lui concepţii: e vorba despre Aristotel şi Wilhelm von Humboldt.

Dacă asupra ideii aristoteliene a preeminenţei *logos*-ului *semantikos* asupra tipurilor derivate ale *logos*-ului *apophantikos*, *pragmatikos*, *poietikos* vom reveni ceva mai jos, e obligatoriu să pomenim aici ideile humboldtiene privitoare la ceea ce azi am numi *răsturnare* şi *relativitate lingvistică*:

„Activitatea subiectivă [este cea care] dă formă unui obiect în gândire. Căci nu există nici măcar un singur tip de reprezentare care să poată fi considerat drept pura receptare a unui obiect deja dat. Activitatea simţurilor trebuie să aibă o legătură sintetică cu acţiunea internă a spiritului. Din această legătură se smulge reprezentarea, care, prin raportare la energia subiectivă, devine obiect şi se reîntoarce la originea ei, oferindu-se spre a fi percepută sub o formă nouă. Aici se vădeşte rolul indispensabil al limbii: în ea se desfăşoară dubla mişcare a tensiunii spirituale, care îşi găseşte calea spre exterior printre buze şi se reîntoarce la ureche sub forma a ceea ce a produs. Reprezentarea se vede astfel transpusă în obiectivitate fără a fi, prin aceasta, sustrasă subiectivităţii. O astfel de operaţie este privilegiul exclusiv al limbii; şi, fără această transpunere neîncetată care, manifestă în rostire sau chiar implicită, efectuează trecerea de la subiectivitate la obiectivitate, cu reîntoarcere la subiect, e imposibil să dăm socoteală de formarea conceptului şi, în general, de orice gândire veritabilă” (Humboldt, 1835, p. 194).

---

[16] Ştim cu toţii că extensia cunoaşterii istorice coşeriene în domeniile teoriei şi filosofiei limbajului este uriaşă (vezi principiul însuşi numit *al tradiţiei* în Coşeriu, 1992, p. 14). Totuşi, din multitudinea de autori cărora lingvistul român le atribuie credit în diferite chestiuni mai mult sau mai puţin punctuale, aceştia doi se disting net: *logos semantikos*-ul aristotelian şi răsturnarea/relativitatea/ *energeia* lingvistică, aşa cum le vede Humboldt, sunt punctele de ancorare axială a lingvisticii integrale în dimensiunea ei teoretică, institutivă.

„Diversitatea pe care ele [limbile, n.n.] o pun în evidență nu ține de sunete şi semne; ea priveşte maniera însăşi de a înțelege lumea. Acesta este principiul şi scopul ultim al cercetării lingvistice” (Humboldt, 1820, p. 88).

Pe scurt: limbajul (mai precis: limba) nu este ceva care acționează ulterior cunoaşterii lumii şi gândirii. Deci nu există niciodată – aşa cum eram obişnuiți să credem – o cunoaştere (perceptivă + reprezentativă) a lucrurilor în sine, urmată de o gândire (conceptualizantă + computațională) a structurii lumii şi, abia în final şi în mod secundar, de o comunicare (pură transmitere de informație – aceasta din urmă structurată fără participarea limbii) de la un individ la altul. Ci limba (care este deja depozitarul intersubiectivității şi reprezintă forma istorică a alterității) intervine pe chiar traseul pe care eram obişnuiți a-l considera perceptiv-conceptualizant, ea *oferind structurile primare* (semnificatele ca valori, cum le va numi Saussure) *pe baza cărora înțelegem/ ne reprezentăm* (mai precis: proiectăm printr-o serie neîntreruptă de acte sintetice) *realitatea*.

Recunoaştem în această concepție răsturnarea kantiană (lumea fenomenelor, singura accesibilă rațiunii teoretice, nu există decât fiindcă există un subiect; acesta dă obiectitate obiectelor, pe baza unor acte repetate de sinteza intelectuală operată asupra datelor intuitive[17]), completată în mod esențial de o critică a ideii că ar exista un sistem conceptual universal, identic pentru toate ființele umane. Simplificând foarte mult, am putea spune: răsturnarea humboldtiană = răsturnarea kantiană + relativitatea lingvistică (recunoaşterea rolului limbilor istorice). Humboldt pleacă de la o evidență: conținuturile mentale intuitive (ca semnificate), schemele imagistice pe baza cărora se structurează gândirea şi realitatea sunt diferite de la o limbă la alta. Aceasta înseamnă că nu trebuie plecat de la presupunerea existenței de concepte universale, ci întotdeauna de la studiul limbilor în specificitatea lor. În termenii de mai târziu ai lui Coşeriu, orice activitate lingvistică ‘pleacă’ din domeniul idiomaticului, se fundează pe semnificate; cu alte cuvinte, *orice designare este o resemnificare a lumii*.

Logos semantikos **sau despre funcția semnificativă**

Încă de foarte devreme (1952), Eugeniu Coşeriu afirmă (chiar dacă terminologia[18] nu este, deocamdată, cea care urma să devină emblematică pentru

[17] Cum excelent expune esența doctrinei kantiene Hersch, p. 184.

[18] E invocată aici (cf. Coseriu, 1952, p. 79) o subdistincție operată de F. Kainz, în interiorul *Darstellung*-ului bühlerian, între *Darstellung* propriu-zis (reprezentare) şi *Bericht* (informație). Prima dintre aceste două funcții coincide cu natura cognitivă a limbajului (cf. Coseriu, 1952, p. 73) şi e o funcție de structurare semnificațională neorientată exterior acestuia (vezi, pentru o explicitare amănunțită, şi Vîlcu, 1998); cealaltă e o funcție ulterioară, secundară, care nu mai are un rol constitutiv. Tot aici se spune: „Trebuie să ne amintim că distincția celor trei funcții [funcții

integralismul lingvistic) că funcţia fundamentală a limbajului[19] nu poate fi stabilită prin relaţionarea acestuia la ceva din afara lui – aşa cum procedase, spre exemplu, Bühler –, ci trebuie să fie una *constitutivă*, în raport cu care toate celelalte funcţii pe care le-am putea identifica sunt ulterioare. Pentru ca să 'trimită' la ceva din afara lui, limbajul trebuie mai întâi *să fie*; deci asupra a ceea ce face limbajul să fie (limbaj)[20] trebuie concentrată atenţia noastră.

După cum bine se ştie, în concepţia integralistă, această funcţie constitutivă este *funcţia semnificativă*[21] sau *creaţia de semnificaţi*. *Telos*-ul limbajului nu trebuie să fie şi nu poate fi situat în afara limbajului însuşi. Ca obiect cultural, edificat prin activitatea liberă a omului, limbajul este potenţial infinit; esenţa lui este aristoteliana *energeia* (humboldtiana *Tätigkeit*)[22]. El creează în mod continuu conţinuturi care sunt din principiu independente şi primare în raport cu conţinuturile subiective, mundane – extralingvistice, în sensul în care ne-am obişnuit să utilizăm acest termen[23]. Cu alte cuvinte, el creează continuu semnificaţi.

Limbajul este *logos semantikos* în sensul aristotelian[24] al termenului, şi, ca atare, el este insensibil la probele apofantice, pragmatice sau chiar 'poetice'[25] ale funcţionării sale. Orice abordare a limbajului prin prisma acestor determinări ulterioare excede sfera lingvisticii[26], dat fiind că ea nu mai priveşte limbajul în specificitatea lui ireductibilă, ci operează regretabile (şi de cele mai multe ori inconştiente) parţializări ale obiectului. Or, proba cea mai gravă de abatere de la cerinţele ştiinţificităţii o reprezintă tocmai nerespectarea principiului obiectivităţii.

---

secundare, derivate – *informare, exteriorizare, apelare*, aşa cum apar ele după ce am izolat funcţia (primară) de reprezentare, n.n.], pe lângă că e convenţională şi posibilă doar până la un punct, e ulterioară manifestării creaţiei, care caracterizează activitatea lingvistică în integralitatea ei" (Coseriu, 1952, p. 79).

[19] Avem aici răspunsul lingvistului român la întrebarea privitoare la esenţa esenţei fenomenului lingvistic; ideea funcţiei semnificative, împreună cu trihotomia planurilor limbajului, reprezintă fundamentarea teoretică asumat *coşeriană* a lingvisticii ca ştiinţă a culturii.

[20] Pe de o parte, limbajul are, mai bine spus, *este semnificat* (Coseriu, 1967, p. 37); pe de alta, el este *activitate creatoare*, *energeia* în sens aristotelian-humboldtian (Coseriu, 1968, p. 21). Acestea două, după cum se ştie, sunt 'componentele' funcţiei semnificative.

[21] Coseriu, 1968, p. 23.

[22] Humboldt, 1835, p. 183; vezi şi Trabant, 1990/1999, p. 37.

[23] Sens care, în urma 'răsturnării lingvistice', ni se dezvăluie a fi îndeajuns de naiv. Propriu-zis, nu avem de-a face niciodată cu un obiect sau un subiect în sine, ci doar cu ele aşa cum le vedem prin 'organul formativ al gândirii' – prin limbaj şi conţinuturile lui istorice, semnificaţii.

[24] Pentru o excelentă explicitare a acestei provenienţe, vezi Munteanu, p. 75-76.

[25] *Logos*-ul *poetikos* este, desigur, desfăşurarea *semantikos*-ului în dimensiunea lui maximală, de către un subiect neîngrădit de *alteritate*. Dar în analiza ştiinţifică a limbajului însuşi ne este interzis să ignorăm această dimensiune.

[26] Vezi, *infra*, nota de subsol citată de noi din Coseriu, 1955, p. 287.

Semnificat – designat: primul raport semiotic [27]

Atunci când subliniază (încă de foarte devreme, aşa cum am văzut) natura cognitivă a limbajului, Coşeriu atrage atenția asupra faptului că nu trebuie să înțelegem *cogniția* în sensul ei logic, ci în sens *lingvistic*[28]. Precizarea diferenței între cele două tipuri de cunoaştere, mai exact explicitarea a ceea ce înseamnă a îndeplini o activitate cognitivă *fără a părăsi teritoriul* ***logos****-ului* ***semantikos*** reprezintă sarcina principală a articolului de față.

Luăm ca punct de pornire modul în care lingvistul român defineşte 1) ansamblul de operații fundamentale ce duc de la semnificate la designate, i.e. *determinarea*; 2) operația primară apartenentă acestui ansamblu, *actualizarea*:

„Corespund domeniului 'determinării' toate acele operațiuni care, în limbaj ca activitate, sunt îndeplinite *pentru a spune ceva despre ceva cu semnele limbii*, cu alte cuvinte pentru 'a actualiza' şi a direcționa către realitatea concretă un semn 'virtual' (aparținând 'limbii') sau pentru a delimita, preciza şi orienta referința unui semn (virtual sau actual)" (Coseriu, 1955, p. 291).

„Operațiunea determinativă fundamentală – şi în mod ideal primară – este, fără îndoială, actualizarea. Substantivele ce fac parte din cunoaşterea lingvistică nu sunt 'actuale', ci 'virtuale', nu semnifică 'obiecte', ci 'concepte'. Ca aparținând limbajului *katà dynamin* un substantiv numeşte un concept (care este tocmai semnificatul virtual al substantivului însuşi) şi doar în mod potențial designează toate obiectele care cad sub acest concept. Numai în vorbire, un substantiv poate denota obiecte. Cu alte cuvinte, un substantiv considerat în afara activității lingvistice este întotdeauna un nume al unei 'esențe', al unei 'ființe', al unei identități – care poate fi identitate aparținând unor obiecte variate (reale, posibile sau eventuale), în cazul substantivelor comune, sau 'identitate a unui obiect cu el însuşi' (identitate istorică), în cazul numelor proprii; el nu se referă la ipseități, dat fiind că pentru aceasta e necesar un act concret de referință. Pentru a transforma cunoaşterea lingvistică în vorbire – pentru a spune ceva despre ceva cu ajutorul substantivelor – este, aşadar, necesar a dirija semnele respective către obiecte, transformând designarea potențială în designare reală (denotare). Desigur, 'a actualiza' un substantiv înseamnă tocmai această orientare a unui semn conceptual către domeniul obiectelor. Sau, mai exact, actualizarea este operația prin intermediul căreia semnificatul nominal [substantival] este transferat de la 'esență' (identitate) la 'existență' (ipseitate), şi prin care numele unei 'ființe' (de exemplu, om) devine denotare a unui 'existent' (de exemplu, omul), a unui 'existențial' căruia i se atribuie identitatea semnificată prin actul însuşi al denotării. E vorba,

[27] Privitor la diferențierea între primul şi cel de-al doilea raport semiotic, vezi Coseriu, 1981/1997, p. 75-76.

[28] Coseriu, 1952, p. 73.

aşadar, de integrarea primară între un 'a cunoaşte' actual şi un 'a şti' anterior, care se manifestă în denotare, între ceea ce e cunoscut şi numele a ceea ce e ştiut" (Coseriu, 1955, p. 293-294).

Principala chestiune pe care dorim s-o clarificăm e următoarea: trebuie înţeles universul obiectual înspre care se orientează designarea drept univers al obiectelor *reale*, înţelese aici ca obiecte existente *în mod natural, independent de existenţa şi cogniţia omului ca fiinţă-în-limbaj?*

Multe dintre formulările coşeriene de aici pot induce în eroare, dacă nu cunoaştem fundalul epistemologic al lingvisticii integrale (mai cu seamă, asumarea mai sus-menţionatei răsturnări humboldtiene[29]). Dar două dintre notele de subsol (cu nr. 11 şi 24) din *Determinaciòn y entorno* ne atrag atenţia că noţiunile înseşi de *real*, *obiectual* au aici un înţeles diferit faţă de cel pe care îl acceptăm, în mod obişnuit, la modul necritic[30], atunci când le echivalăm cu *existent în mod independent de subiect*:

„Rămân în afara limbajului propriu-zis – şi, în consecinţă, în afara lingvisticii – atât 'capacitatea de a vorbi' condiţionată fiziologic şi psihic ('facultatea vorbirii'), cât şi 'impulsul expresiv' ca text în calitate de realizare de valori (practice, logice sau fantastice). Lingvistica se ocupă doar de limbaj ca atare, cu alte cuvinte de ceea ce Aristotel numea 'logos semantikos'"(Coseriu, 1955, p. 287).

„Trebuie să se înţeleagă că 'obiectele' despre care se vorbeşte sunt obiectele ca semnificate ('intenţionale' sau 'existenţiale'), cărora nu e necesar să le corespundă obiecte 'existente' în mod natural. Distincţia între obiect 'intenţional' şi obiect empiric 'real' nu este relevantă din punct de vedere lingvistic" (Coseriu, 1955, p. 294).

Un alt argument în favoarea reinterpretării noţiunilor mai sus-menţionate poate proveni dintr-un studiu coşerian probabil mai puţin cunoscut, dar care în opinia noastră prezintă o importanţă crucială în lămurirea problemelor pe care tocmai le-am ridicat. E vorba despre *Logica limbajului şi logica gramaticii*. Aici, după ce operează distincţia între *logica 1a* (*logica în general* sau ansamblul de principii şi modalităţi ale gândirii – ale oricărui tip de gândire) şi *logica 1b* (*logica în particular* sau ansamblul de principii şi modalităţi formale ale gândirii raţionale şi obiectuale, ale gândirii ce se referă la realitatea considerată în obiectivitatea ei), Coşeriu afirmă următoarele:

---

[29] Care răsturnare, la rândul ei, o presupune pe cea kantiană, astfel încât e cu neputinţă să vorbim despre lucrurile-în-sine, iar obiectitatea a ceea ce cunoaştem e, în fapt, conferită de eu prin sinteza intelectuală. Aceasta este teza fundamentală pe care am încercat s-o argumentăm (aducând în discuţie şi idei ale structuralismului, pe de o parte, ale fenomenologiei husserliene, pe de alta) în Vîlcu, 2001.

[30] Vezi, spre exemplu, definiţia lui Peirce: „Realul, aşadar, este cel la care duc în cele din urmă informaţia şi raţionarea şi care, de aceea, este independent de capriciile mele sau ale dumneavoastră" (Peirce, p. 103).

„Vorbirea în general, activitatea de vorbire considerată în planul universal şi în mod independent de cutare sau cutare limbă, se realizează în mod normal în acord cu o tehnică universală ce poate fi numită *competenţă elocuţională* [‘***saber elocucional***’]. Această tehnică implică o serie de norme de conformitate a expresiei cu anumite reguli logice de ‘coerenţă’ – în particular, norme de legătură apropriată, de noncontradicţie şi de nontautologie – care în principiu, cu excepţia unor cazuri de suspendare ‘istorică’ sau intenţională, sunt valide pentru orice discurs, în orice limbă” (Coseriu, 1976, p. 20).

„În schimb, ‘vorbirea în general’ e indeterminată din punctul de vedere al logicii apofantice, dat fiind că, privită în mod independent faţă de ***principium individuationis*** al discursurilor particulare, nu e nici adevărată nici falsă” (Coseriu, 1976, p. 23).

Ultimele pasaje pe care le-am citat conţin un răspuns inerent problemei enunţate mai sus: obiectele cogniţiei lingvistice sunt obiectele ca semnificate (acest cuvânt nu trebuie, fireşte, interpretat aici ca substantiv – *semnificatul* saussureian; ci ca participiu al verbului *a semnifica*), obiectele aşa cum devin ele ‘vizibile’ prin intermediul ansamblului-structurant-cognitiv[31] specific limbii istorice în care gândim. Iată de ce, dacă ar trebui să oferim o definiţie pentru ceea ce lingvistica integrală numeşte *designat*, am fi nevoiţi să spunem că acesta reprezintă 1) un obiect existent în realitate şi la care facem trimitere prin intermediul semnificatului (semnificaţilor), sau 2) un obiect proiectat ca real cu mijloacele limbajului, prin intermediul semnificatului (semnificaţilor). Mai mult decât atât: dat fiind că orice act de designare pleacă de la semnificaţi[32] (chiar şi actele care nu presupun rostirea efectivă a nici unui cuvânt[33]), trebuie spus că propriu-zis *obiectele ‘ficţionale’* (vrând să spunem prin aceasta: făcute să existe ca atare de actul lingvistic[34]) *sunt cele primare*[35] atunci când e vorba de cogniţia lingvistică[36].

---

[31] În acest sens am putea interpreta insistenţa lui Eugen Munteanu asupra ideii coşeriene potrivit căreia limba este o formă alcătuitoare de substanţe (*eine Gestaltungsform von Substanzen*) – *op. cit.*, p. 75.

[32] Designarea e o posibilitate a limbajului fundată pe semnificaţie – Coseriu, 1968, p. 28; semnificatul e categoria fundamentală a lingvisticului – Coseriu, 1967, p. 39; vezi, de asemenea, Munteanu, p. 77.

[33] Prin faptul că solicită *gândirea* şi că aceasta se desfăşoară prin semnificaţi, orice act cognitiv sau comunicaţional, de ex. simpla observare a unui ‘fapt’ natural sau reacţia la un simplu gest, solicită o interpretare ce porneşte din *idiomatic*, în sensul trihotomiei coşeriene.

[34] Aceasta semnalează diferenţa de esenţă între ceea ce lingvistica integrală numeşte *designat* şi ceea ce orientările pozitiviste sau pragmatiste numesc *referent*. Designatul e un *obiect real* (de fapt singurul) al limbajului, *independent* de existenţa unui atare obiect în vreo lume alta decât cea configurată de însăşi activitatea lingvistică aflată în curs.

[35] Nu e deloc întâmplător că, după ce introduce conceptul de *intuiţie eidetică* (fundament teoretic al oricărei posibile fenomenologii), Husserl asociază această capacitate de a deţine o donare esenţială, nemediată a obiectului cu ideea că acest obiect e unul ficţional (vezi paragraful 4 din *Idei pentru o fenomenologie pură…: Viziunea esenţei şi imaginaţia. Cunoaşterea esenţei este independentă de orice cunoaştere ce ne îndreaptă asupra faptelor* – Husserl, 1913/1950, p. 24-25).

Devin, acum, evidente, cele două teze ce constituie nucleul prezentei noastre intervenţii:

1) planul universal al limbajului, aşa cum trebuie el înţeles dacă vrem să rămânem fideli lingvisticii integrale, este ca atare indiferent (în egală măsură cu cel idiomatic, şi chiar cu cel textual, atâta vreme cât textul nu iese din domeniul lingvisticului propriu-zis) la o testare apofantică.

2) designatul poate fi cel mai bine definit drept *obiect intenţional*, în sensul consacrat de fenomenologia husserliană[37], i.e. obiectul *aşa cum îl configurează un act de vizare semnificativă*, în mod absolut independent de chestiunea existenţei vreunui dat exterior corespondent[38].

Numai în lumina acestei interpretări pot fi înţelese fără a săvârşi grave erori distincţiile menţionate de Eugeniu Coşeriu între semnificat şi designat: primul este conţinutul specific planului idiomatic, celălalt ţine de planul universal; semnificatul reprezintă, aşadar, un conţinut *virtual*, apartenent, ca imagine mentală, limbii; în schimb designatul e un conţinut *actual* sau real[39] al vorbirii – un obiect al lumii pe care o configurăm prin limbaj. Semnificatul e *conceptual*; designatul e *obiectiv*; în fine, semnificatul e *universal* (el reprezintă „modelul de posibilitate infinită a unui obiect"), pe când designatul este *particular*[40].

De asemenea, numai în lumina acestei înţelegeri vom putea schiţa, ceva mai jos, o soluţie pentru unul din aparentele paradoxe ale teoriei integraliste: cum e posibil ca planului *universal* al limbajului să-i corespundă drept conţinuturi specifice obiecte *particulare*, cum sunt designatele?

Până la a încerca însă să oferim o ieşire din această dilemă (în realitate nu atât de greu de soluţionat), mai sunt de lămurit două chestiuni ce ţin de utilizarea în vorbire a cunoaşterii lucrurilor, componentă a competenţei elocuţionale[41].

---

[36] Mulţumim pentru această sugestie colegei noastre Emma Tămâianu, care a remarcat, în cadrul unei discuţii ştiinţifice, că teama noastră de a nu fi prea radicali (speranţa de a-i obişnui pe lingvişti că obiectele ficţionale au acelaşi statut semnificativ ca şi cele aşa-zis reale) ne împiedică, de data aceasta, să spunem lucrurile, în spiritul îndemnului coşerian, 'aşa cum sunt' (adică insistând asupra preeminenţei semnificaţiei asupra distincţiei dintre adevărat şi fals, ceea ce impune în mod paradoxal faptul că, într-un anumit sens, orice obiect al cogniţiei este, de fiecare dată, mai întâi un obiect ficţional, un proiect obiectual provenit din actul nostru semnificativ).

[37] Aşa cum e el definit, de ex., în § 47 al *Meditaţiilor carteziene,* paragraf ce poartă un titlu grăitor: *Obiectul intenţional aparţine sferei monadice şi pe deplin concrete a* ***ego****-ului. Transcendenţa imanentă şi lumea primordială* – Husserl 1931 / 1994, p. 138-139.

[38] Tocmai punerea între paranteze a acestei chestiuni constituie celebra *epoché* transcendentală, punctul de pornire al fenomenologiei.

[39] *Actual* înseamnă, evident, aici: apartenent (inerent) actului lingvistic, constituit ca atare de acest act. Pe de altă parte, singura realitate a limbajului este vorbirea, şi singurul conţinut totodată real şi intersubiectiv e designatul. Semnificatul e intersubiectiv, dar este doar potenţial; sensul e actual, dar nu mai este intersubiectiv.

[40] Cf., de ex., Coseriu, 1967, p. 41; vezi, de asemenea, Munteanu, p. 76-77.

[41] Vezi, de ex. Coseriu, 1988/1992, p. 114-135.

Chestiunea cadrului [*entornos*]: o chestiune 'de direcție'

Dacă orice designare e, în mod fundamental, rezultatul actualizării/determinării, deci o trecere de la potența semnificatului la actualitatea configurării unui obiect imaginar, nu e mai puțin adevărat că vorbitorul poate folosi *ca material* al actului său de designare și *cadrele*[42]. E, însă, extrem de important să înțelegem corect în ce direcție – dacă putem spune astfel – 'merge' operația de designare: *ea pleacă întotdeauna de la semnificați*. Chiar când nu doresc altceva decât să 'exprim', să 'denumesc', să mă refer la un obiect extern, preexistent actului meu discursiv, designarea nu (poate) face altceva decât să construiască un proiect obiectual (*designat*); abia la nivelul sensului (și adăugând determinării primare *semantice* a limbajului determinarea ulterioară *logos apophantikos*) pot afirma coincidența între designatul produs de actul meu și referentul real.

Tot astfel, cadrele nu reprezintă un sistem de referință externă pentru actul lingvistic, ci *ele sunt 'preluate' de mișcarea internă a acestuia și devin instrumente ale funcției designative*. Așadar, utilizarea cadrelor, așa cum o explicitează Coşeriu, nu ține de pragmatica lingvistică, în măsura în care ea nu reprezintă o adecvare a discursului la o situație de un tip sau altul – ci, *dimpotrivă*, o adaptare a situației, a circumstanțelor (stricte sau largi, mundane sau discursive) la ceea ce vrea să spună actul lingvistic respectiv. Ea ține, deci, ca și actualizarea, în mod exclusiv de *logos semantikos*. Diferențierea *apophantikos/pragmatikos/poietikos* nu se situează la nivelul universal, ci ea poate surveni doar în text, și chiar și aici, ulterior unui 'moment' textual de pură semanticitate[43].

O problemă aparent 'spinoasă' a lingvisticii elocuționale

Nu putem încheia prezenta abordare fără a menționa două aparente dificultăți (dacă nu chiar contradicții) în abordarea teoretică integralistă a planului universal al limbajului.

Prima dintre ele s-ar putea enunța – pe scurt – astfel: *dacă orice 'cunoaştere' e, în fapt, constituire a obiectului-ca-designat, cum de putem vorbi despre o cunoaştere generală a lucrurilor*[44] *ca fundal necesar al oricărei activități de vorbire?*

Fapt este că, în domeniul activității lingvistice, trebuie să ținem cont mereu de evidența pe care Jacques Derrida o consemna prin inspirata sa formulă: *tout a*

[42] Cf. Coseriu, 1955, p. 297.

[43] Cu alte cuvinte, deși reprezintă dimensiunea 'orientată spre lume' a activității lingvistice, planul universal nu presupune câtuși de puțin vreo funcție referențială. O astfel de funcție poate fi exercitată ca atare doar în texte – ca angajare explicită a vorbitorului, în situații determinate, față de realitatea extralingvistică. Dar o astfel de angajare depășește *logos*-ul *semantikos,* adăugându-i o dimensiune *apofantică*, fapt care, ca atare, nu mai ține de aria investigațională a lingvisticii.

[44] Cf., de ex., Coseriu, 1988/1992, p. 114 și urm.

déjà toujours commencé[45]. Ca act al libertății, fiece act lingvistic trebuie, desigur, să poată fi considerat un act de constituire transcendentală[46] care îşi produce propriul obiect (i.e. propriile designate, ca obiecte intenționale). Dar nu trebuie să uităm niciodată că libertatea e limitată, istoric, de dimensiunea de alteritate a limbajului – că deci activitatea în limbaj nu e creație propriu-zisă, ci doar transformare.

În plus, competența lingvistică a individului (la toate cele trei niveluri ale sale, deci şi ca *'saber elocucional'*) e o *cunoaştere tehnică*[47], o *cognitio clara distincta inadaequata*[48]: vorbitorul ştie *cum* să 'facă' limbaj, fără a şti cu precizie *de ce*, în cutare sau cutare situație, face *astfel*. Opinia noastră este că, în plan universal, locutorul produce în fiecare clipă lumea (resemnificată, designațională a) discursului său, *fără să ştie că* [el este cel care] *o face*. Devine astfel posibil ca fiecare act de vorbire să se instaleze într-o lume, să se bazeze pe o cunoaştere prealabilă a acesteia şi să se raporteze la ea. Aceasta înseamnă: pentru fiecare dintre noi, atunci când ne angajăm în cogniție sau comunicare, *există un fundal mundan cu funcție întemeietoare şi care trebuie să rămână nechestionat, ca 'lumea-aşa-cum-o-ştim-deja'*[49].

Cercetarea noastră ştiințifică[50] a funcționării limbajului nu trebuie însă să uite că: pe de o parte, această lume însăşi ne apare ca atare fiindcă o formalizare anterioară *prin limbaj* a constituit-o; pe de altă parte, actul de vorbire însuşi operează o *deschidere*, înființează un *unghi* în lumina căruia obiectele, chiar provenite din lume, suferă o resemnificare (ceea ce înseamnă, în fiecare caz, o reîntemeiere a lor ca designate). Operația perpetuă, specifică limbajului, de resemnificare/redesignare constituie obiectele gândirii sau ale comunicării (deci ale fiecărui act lingvistic în parte), lăsând neatins 'restul' sferei mundane.

---

[45] În realitate, această formulă derridiană nu face decât să reia critica lui Heidegger la adresa fenomenologiei transcendentale de 'rit' husserlian: ființa umană nu survine, de fapt, nicicând într-un *neant* pe care ar trebui să-l umple cu activitatea sa constituantă, transformându-l în *lume*. Ci ea survine *în istoricitate ca ansamblu presemnificativ* [Heidegger vorbeşte despre *die Geworfenheit*, *starea-de-aruncare*], cu alte cuvinte ea apare de la început împreună cu lumea sa, pe care totuşi nu încetează s-o (re)constituie sintetic de la un capăt la celălalt al existenței sale.

[46] În acest sens considerăm fenomenologia husserliană drept cadrul cel mai potrivit de abordare teoretică a planului universal al limbajului.

[47] Coseriu, 1988/1992, p. 229.

[48] *Ibidem*, p. 231-233.

[49] Vorbitorul ştie că se află într-o lume şi ştie să vorbească 'despre' şi 'pe baza' acestei lumi, fără a avea habar că el este 'autorul' sintezei obiectuale, sorgintea transcendentală şi principiul de coerență al lumii. În utilizarea cadrelor, spre exemplu, el lucrează ca şi cu semnificatele, luându-le în valoarea lor sincronică, nechestionată: nu îl interesează proveniența, originea mundaneității, ci funcția ei actuală – capacitatea ei de a oferi un fundament pentru discurs, pentru cogniție şi acțiune.

[50] Ca o cunoaştere nu doar sigură tehnic, ci şi justificată reflexiv: *cognitio clara distincta adaequata* – cf. Coseriu, 1988/1992, p. 233.

O a doua problemă 'spinoasă'

Revenim, finalmente, la întrebarea formulată ceva mai sus: *de ce tocmai nişte conţinuturi particulare cum sunt designatele sunt cele care aparţin, definitoriu, planului universal al limbajului?*

O soluţionare a acestei dileme poate fi schiţată din unghiul fenomenologiei transcendentale. Orice obiect, susţine Husserl, ne apare totodată ca dat individual şi *ca model al propriei posibilităţi infinite*. În primul sens, el e un obiect particular; în cel de-al doilea, el apare dotat cu o dimensiune de universalitate. Conceptul central de la care pleacă fenomenologia este conceptul de *intuiţie eidetică*[51]: pe lângă experienţa senzorială a obiectelor, experienţă întotdeauna incompletă, 'orizontică'[52], subiectul meu poate avea o experienţă nemediată a esenţei[53] manifestate în chiar obiectul respectiv. Contrar lui Kant, care credea că Intuiţia şi Intelectul colaborează fără să se amestece[54] (situând schematismul transcendental sub legislaţia conceptelor[55] şi vorbind, oricum, despre misterul impenetrabil al imaginaţiei transcendentale[56]), 'părintele fenomenologiei' crede că la fiece întâlnire cu un obiect noi am avea de-a face, de fapt, cu două întâlniri simultan: una empirică, mereu incompletă, şi una *eidetică*, în care nu am vedea aspecte izolate, mereu parţiale ale obiectului însuşi, ci obiectul-ca-un-anumit-tip-de-obiect, ca respectiva identitate sau respectiva esenţă; în copacul prezent noi am vedea, mai degrabă decât individul (care, tocmai, nu poate fi smuls caracterului incomplet, orizontic al apariţiei sale decât subsumându-l unui *eidos*), modelul de posibilitate al tuturor membrilor speciei. Dacă la Kant se manifesta un inalienabil, definitiv dualism între ceea ce mi se dă (în Intuiţie) şi ceea ce fac (prin Intelect), între obiect şi subiect, în fenomenologie avem de-a face cu un monism intenţional: obiectele nu sunt niciodată altele decât cele pe care le constitui eu prin actul meu de vizare.

Personal, nu credem în existenţa reală a unei intuiţii eidetice şi preferăm atât monismului fenomenologic, cât şi dualismului de tip kantian, concepţia triadică potrivit căreia subiectul, obiectul şi limbajul-ca-semnificat sunt cei trei agenţi ontologici ce constituie fenomenalitatea printr-o continuă interacţiune[57].

---

[51] „Esenţa [*Eidos*] este un obiect [*Gegenstand*] de un tip nou. Tot astfel cum ceea ce se dă în intuiţia individuală sau intuiţia empirică este un obiect individual, ceea ce se dă în intuiţia eidetică e o esenţă pură" – Husserl, 1913/1950, p. 21.

[52] Cf. Husserl, 1913/1950, p. 21; idem, 1931/1994, p. 81.

[53] Cf. Husserl, 1913/1950, p. 17-18.

[54] „Aceste două facultăţi sau capacităţi nu-şi pot schimba funcţiile lor. Intelectul nu poate intui nimic, iar simţurile nu pot gândi nimic" – Kant, p. 96.

[55] „[…] sinteza transcendentală a imaginaţiei […] este un efect al intelectului asupra sensibilităţii" – Kant, p. 146.

[56] Cf. Kant, p. 172.

[57] În studiul din 2001 am dezvoltat această idee, pe care o considerăm specifică vârstei spirituale a postmodernităţii; tot acolo am menţionat că ea fusese anunţată, anterior lui 1835, de Wilhelm von Humboldt, şi am examinat modul cum, în doctrina coşeriană, ea apare ca trihotomie a planurilor limbajului şi a conţinuturilor aferente.

Totuşi, considerăm că ideile husserliene pe care tocmai le-am expus ne pot oferi o primă înţelegere a designatului ca obiect particular de valoare universală. Fără îndoială, în calitate de dat *hic et nunc* constituit de actul lingvistic, designatul apare, istoric, ca un individ irepetabil. Însă, în calitate de obiect *fictional* (obiect-aşa-cum-îl-proiectează-discursul), sau mai exact *semnificativ*[58], el apare ca reprezentant existent al propriei sale fiinţe, posesia *acestei* fiinţe conferindu-i caracter de universalitate. Astfel trebuie interpretată, în opinia noastră, ideea coşeriană citată mai sus, potrivit căreia obiectele cogniţiei lingvistice sunt *obiectele ca semnificate*.

Câteva sublinieri şi concluzii

Cu riscul asumat de a repeta lucruri explicitate mai sus, insistăm asupra ideilor fundamentale cărora le-am dedicat acest articol:

♦ termeni ca 'real', 'actual', chiar 'extralingvistic' nu trebuie interpretaţi, când 'facem' lingvistică *integrală*, în sensul de 'existent în mod independent de activitatea lingvistică a subiectului vorbitor';

♦ cogniţia, în sens lingvistic, e mai degrabă activitate de constituire a unor obiecte *intenţionale* în sensul fenomenologic al termenului;

♦ de aceea, designatul (şi designarea, funcţie definitorie a limbajului ca *logos semantikos* în plan universal) nu trebuie în nici un caz confundat(e) cu referentul (şi referinţa, funcţie eventuală, derivată, a limbajului ca *logos apophantikos/ pragmatikos*, în plan textual);

♦ actualizarea aduce semnificatele din planul limbii în cel al vorbirii, transformându-le în designate; operaţiile ulterioare ale determinării se desfăşoară nu prin raportare la vreo realitate în sens puternic 'extralingvistică', *ci în interiorul câmpului designativ înfiinţat prin actualizare*; în fine, cadrele nu reprezintă nici ele un sistem de referinţă extralingvistică a actului de vorbire, ci doar un material pentru funcţia designativă. Cu alte cuvinte: dacă totul, în planul universal al limbajului, este orientare spre a constitui o lume, totul se originează, în ultimă instanţă, ca posibilitate, în planul *semnificatului*, în *idiomatic*;

♦ astfel, ideile – ţinând de teoria prealabilă oricărei investigaţii faptice – de *răsturnare* şi *relativitate* lingvistică sunt absolut de neocolit în efortul nostru de a practica o lingvistică *integrală* sau *coşeriană,* în sensul autentic al cuvântului.

---

[58] Nu trebuie scăpat din vedere că semnificatul este un universal posibil (deţine universalitate *conceptuală* – cf. Coseriu, 1974, p. 151, 153) şi potenţial. Actualizarea lui ca designat ar duce, aşadar, la apariţia unui *universal conceptual actual*: atunci când ne închipuim că *realitatea* exclude sau anulează *posibilitatea*, nu facem, desigur, decât să comitem o greşeală de logică, între acestea două neexistând o relaţie de contrarietate.

BIBLIOGRAFIE

Borcilă, 1988 = Mircea Borcilă, *Eugenio Coseriu şi orizonturile lingvisticii,* în „Echinox”, nr. 5, p. 1, 4-5.

Borcilă, 2001 = Mircea Borcilă, *Început de drum în studiile integraliste,* în StUBB, seria Philologia, nr. 4, p. 3-14.

Cassirer = Ernst Cassirer, *Eseu despre om. O introducere în filosofia culturii umane,* Bucureşti, Editura Humanitas, 1994.

Coseriu, 1952 = Eugenio Coseriu, *La creación metaforica en el lenguaje,* în Coseriu, 1977, p. 66-102.

Coseriu, 1955 = Eugenio Coseriu, *Determinación y entorno. Dos problemas de una lingüística del hablar,* în Coseriu, 1962, p. 282-323.

Coseriu, 1957 = Eugenio Coseriu, *Logicismo y antilogicismo en la gramática,* în Coseriu, 1962, p. 235-260.

Coseriu, 1962 = Eugenio Coseriu, *Teoría del lenguaje y lingüística general. Cinco estudios,* Madrid, Editura Gredos.

Coseriu, 1967 = Eugenio Coseriu, *El lenguaje y la comprensión de la existencia del hombre actual,* în Coşeriu, 1977, p. 34-64.

Coseriu, 1968 = Eugenio Coseriu, *El hombre y su lenguaje,* în Coseriu, 1977, p. 13-33.

Coşeriu, 1973/2000 = Eugeniu Coşeriu, *Lecţii de lingvistică generală,* Chişinău, Editura Arc, 2000.

Coseriu, 1974 = Eugenio Coseriu, *Los universales del lenguaje (y los otros),* în Coseriu 1978, p. 148-205.

Coseriu, 1976 = Eugenio Coseriu, *Lógica del lenguaje y lógica de la gramática,* în Coseriu, 1978, p. 15-49.

Coseriu, 1977 = Eugenio Coseriu, *El hombre y su lenguaje. Estudios de teoría y metodología lingüística,* Madrid, Editura Gredos.

Coseriu, 1978 = Eugenio Coseriu, *Gramática, semántica, universales. Estudios de lingüística funcional,* Madrid, Editura Gredos.

Coseriu, 1981/1997 = Eugenio Coseriu, *Linguistica del testo. Introduzione a una ermeneutica del testo,* Roma, La Nuova Italia Scientifica, 1997.

Coseriu, 1988/1992 = Eugenio Coseriu, *Competencia lingüística. Elementos de la teoria del hablar,* Madrid, Editura Gredos, 1992.

Coşeriu, 1992 = Eugenio Coşeriu, *Principiile lingvisticii ca ştiinţă a culturii,* în „Apostrof”, nr. II (30), p. 11, 14.

Coşeriu, 1994 = Eugen Coşeriu, *Prelegeri şi conferinţe (1992 – 1993).* Supliment al publicaţiei „Anuar de lingvistică şi istorie literară”, XXXIII, Iaşi.

Coşeriu, 1996 = Eugeniu Coşeriu, *Lingvistica integrală* (interviu realizat de Nicolae Saramandu), Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române.

Hersch = Jeanne Hersch, *Mirarea filosofică. Istoria filosofiei europene,* Bucureşti, Editura Humanitas, 1994.

Humboldt, 1820 = Wilhelm von Humboldt, *La recherche linguistique comparative,* în Humboldt, 1974, p. 65-96.

Humboldt, 1835 = Wilhelm von Humboldt, *Introduction à l'oeuvre sur le kawi,* în Humboldt, 1974, p. 133-420.

Humboldt, 1974 = Wilhelm von Humboldt, *Introduction à l'oeuvre sur le kawi et autres essais,* Paris, Editions du Seuil.

Husserl, 1913/1950 = Edmund Husserl, *Idées directrices pour une phénoménologie,* Tome I^er^, Paris, Editions Gallimard, 1950.

Husserl, 1931/1994 = Edmund Husserl, *Meditaţii carteziene. O introducere în fenomenologie,* Bucureşti, Editura Humanitas, 1994.

Husserl, 1935/1993 = Edmund Husserl, *Criza umanității europene şi filosofia,* în idem, *Scrieri filosofice alese,* Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 199-230, 1993.

Kant = Immanuel Kant, *Critica rațiunii pure,* Bucureşti, Editura IRI, 1994.

Munteanu = Eugen Munteanu, *Componenta aristotelică a gândirii lingvistice coşeriene,* în *Omul şi limbajul său. Studia linguistica in honorem Eugenio Coseriu*, Iaşi, Editura Universității „Al. I. Cuza", 1991 – 1992.

Peirce = Charles Sanders Peirce, *Semnificație şi acțiune,* Bucureşti, Editura Humanitas, 1991.

Tămâianu = Emma Tămâianu, *Fundamentele tipologiei textuale. O abordare în lumina lingvisticii integrale,* Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2001.

Trabant, 1990/1999 = Jürgen Trabant, *Traditions de Humboldt,* Paris, Editions de la Maison des sciences de l'homme, 1999.

Vîlcu, 1998 = Cornel Vîlcu, ***Logos semantikos*****,** *sau despre funcția semnificativă (I-II),* în „Timpul", Iaşi, nr. 3-4.

Vîlcu, 2001 = Cornel Vîlcu, *E. Coşeriu şi răsturnarea lingvistică: o (nouă) deschidere spre postmodernitate,* în StUBB, seria Philologia, nr. 4, p. 117-128.

Universitatea „Babeş-Bolyai"
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31